

НАЦРТ ЕТИЧКОГ КОДЕКСА ФАРМАЦЕУТА СРБИЈЕ

Увод Закони и етика здравствене заштите у знатној мери се поклапају, будући да понашање здравствених радника треба да одражава бригу за добробит, достојанство и здравље сваког човека као и право човека на самоопредељење. Магистри фармације (у даљем тексту фармацеути) су дужни да допринесу побољшању нивоа здравствене заштите, обављајући своје професионалне задатке у складу са законским прописима који уређују фармацеутску здравствену делатност и Водичем добре апотекарске праксе. Полазећи од чињенице да њихов рад директно утиче на људски живот и здравље, фармацеути су у обавези да константно улажу напоре у циљу усавршавања и примене најновијих сазнања и достигнућа на пољу фармацеутских и медицинских наука. Фармацеути сnose одговорност за обављање својих дужности као стручњаци који су овлашћени за широк спектар фармацеутске здравствене делатности, те учествују у едукативним кампањама за очување здравља, побољшања и одржавања квалитета живота. У обављању свог позива фармацеути су самостални и независни, а за свој рад одговорни су пред самим собом, својом професијом и друштвом.

Етички кодекс фармацеута Србије (у даљем тексту Кодекс) је обавезујући за све фармацеуте који раде на непосредним пословима здравствене заштите обављајући апотекарску здравствену делатност, односно за све чланове Фармацеутске коморе Србије (у даљем тексту Комора). Овај Кодекс промовише принципе професионалне етике ради успостављања етичког понашања чланова Коморе у обављању послова фармацеутске здравствене делатности.

Фармацеут је у обавези да током свог професионалног рада одржава висок ниво личног и професионалног понашања и учинка, унапређује знања и континуирано развија компетенције релевантне за апотекарску праксу.

Као део професионалних одговорности фармацеута етика се дефинише као систематско проучавање моралних принципа и како их променити у пракси код етичког расуђивања и етичког доношења одлука.

Многа питања са којима се фармацеути сусрећу у пракси не захтевају етичко расуђивање. Али када се суоче са етичким дилемама, од фармацеута се очекује да донесу етичку одлуку, као и да оправдају своју одлуку интересним странама на које ова одлука може имати утицаја.

Овај Кодекс је подржан од стране колега фармацеута из праксе. Кодекс дефинише принципе који чине основну основу дужности, улога и одговорности фармацеута. Ови принципи установљени су да усмеравају фармацеуте у односу са пацијентима, здравственим радницима, међусобно и друштвом у целини.

Део 1: Професионална етика фармацеута

У складу са Етичким кодексом фармацеут треба да буде:

Независтан

Фармацеут је у вршењу апотекарске делатности независан у свом раду, како у односу на послодавца, власника апотеке, претпостављене, тако и у односу на медије, политичке партије и друге институције друштва.

Непристрасан

Фармацеут је дужан да обавља апотекарску дужност без наклоности, предубеђења и предрасуда заснованих на раси, боји коже, националној припадности, верским убеђењима, политичкој опредељености, полу, старосној доби, личном ставу и другим личним својствима.

Стручан и одговоран

Фармацеут треба да поседује теоријско и практично знање и вештине за одговорно, стручно и ефикасно вршење апотекарске делатности. Фармацеут је дужан да прати промене у струци и континуирано усавшава теоријско и практично знање и вештине током свог професионалног живота.

Достојанствен

Фармацеут је дужан да се понаша достојанствено и да се уздржава од недоличних поступака, да чува углед апотекарске професије.

Посвећен својој професији

Фармацеут је дужан да уложи своје залагање и компетенције у остваривање најбољих резултата, и да се у свакој прилици придржава Етичког кодекса.

Део 2: Етички принципи и дужности

Структуру Кодекса чини следеће:

Принципи - чине темељ Кодекса и обухватају исказане моралне принципе, фундаментална морална начела и моралне вредности који су применљиви у здравству, а ради успостављања етичког понашања чланова Коморе.

Дужности – детаљније упућују фармацеуте у стандарде професионалног понашања које они морају да прихвате и поштују у обављању професије здравственог радника.

ПРВИ принцип

Фармацеут поставља здравље, сигурност и добробит пацијента у центар своје професионалне пажње

Дужности

1.1. Фармацеут поседује нарочито знање и стручност о лековима и медицинским средствима, те се од њега очекује да у стручној пракси користи своја знања за добробит и безбедност пацијената. У сваком тренутку фармацеут је у обавези да делује у интересу пацијената и настоји да обезбеди најбољу могућу здравствену заштиту у сарадњи са другим здравственим професијама. Фармацеут обезбеђује фармацеутске производе који су безбедни, ефикасни и одговарајућег квалитета, а који се користе у превенцији или лечењу болести, ублажавању симптома болести, поремећаја и тегоба, као и дијагностиковању обољења.

1.2. Када процени да је то у интересу пацијента, фармацеут је дужан да правовремено упути пацијента код најмеродавнијег здравственог радника поштујући принцип аутономије пацијента, као и принцип „*Primum non nocere*“ (прво не нашкодити).

1.3. Фармацеут је дужан да у границама своје стручне оспособљености спречи неправилно лечење пацијента, када процени да је то у интересу безбедности и здравља пацијента и да се о овоме консултује са лекаром (посебно код лекова и медицинских средстава који се издају на рецепт, односно налог).

ДРУГИ принцип

Фармацеут изграђује професионални однос са сваким пацијентом

Дужности

2.1. Фармацеут има моралну обавезу да се према свим корисницима здравствених услуга којима је потребна његова помоћ односи са истим осећајем одговорности и разумевања. То значи да у границама хуманости његова преданост свим пацијентима мора бити једнака.

2.2. Фармацеут мора да изгради однос поверења са сваким пацијентом као и да придобијено поверење пацијента одржава и продубљује.

2.3. Фармацеут се ангажује у обезбеђивању фармацеутске здравствене заштите за сваког појединца, без обзира на расу, пол, етничко порекло, веру, социјални и брачни статус, сексуално опредељење, политичку оријентацију, старосно и здравствено стање, као и на свој лични став према појединцу или његовој породици.

ТРЕЋИ принцип

Фармацеут уважава интегритет, потребе пацијента и његово достојанство

Дужности

3.1. Фармацеут поштује достојанство и живот човека, од самог зачетка.

3.2. Фармацеут уважава здравствене потребе пацијента и без разлике прихвата пацијента са смањеним способностима и настоји да га укључи, колико је то могуће, у процес доношења одлука по питању његовог лечења и/или терапије.

ЧЕТВРТИ принцип

Фармацеут поштује право поверљивости и приватности у здравству

Дужности

4.1. Фармацеут је у обавези да задржи у тајности све информације у вези са појединцем добијене током обављања фармацеутске здравствене делатности, јер се ове информације сматрају стручном, односно професионалном тајном. Поред личних података о појединцу, професионална тајна здравствених радника подразумева: историју болести, резултате лабораторијских анализа, прописане лекове и/или медицинска средства. Обавеза чувања професионалне тајне здравствених радника односи се на фармацеуте и остало особље у апотеци које у току обављања својих активности дође до поверљивих информација. Стога фармацеут има моралну обавезу да на сваки начин смањи ризик од неовлашћеног или непотребног приступа поверљивим подацима (кодирање података у компјутеру и сл.).

4.2. Одговорни фармацеут у здравственој установи (болници, клиници и/или апотеци) мора да осигура да свако ко има приступ поверљивим информацијама буде свестан обавезе поштовања тих поверљивих информација.

4.3. Поверљива информација се открива искључиво у случајевима:

- када пацијент понуди свој пристанак (или тај пристанак понуди пацијентов заступник, родитељ пацијента, старатељ или неговатељ уколико је пацијент у бесвесном стању, са оштећењем мозга, дементан или ментално болестан),
- када закон захтева,
- када откривање информација иде у сврху одобреног медицинског истраживања,
- када информацију треба поделити са другим здравственим радницима који учествују у лечењу пацијента и
- када би неоткривање информација ставило пацијента или друге особе у велику опасност.

У случају спречавања озбиљних повреда или нарушавања здравља пацијента, треће стране или здравља друштва у целини, количина информација и број оних којима се оне откривају требало би да буду ограничени на најнеопходнији број.

4.4. Фармацеут би требало да води рачуна да информације о услугама које се обезбеђују адолесцентима не би увек требало откривати њиховим родитељима, када је то дугорочно гледано у вези са одржавањем успостављеног поверења између фармацеута и адолесцената.

4.5. Информације у вези са навиком прописивања лекова неког лекара и/или у вези са радом самог лекара, такође се сматрају поверљивим, те је фармацеут у обавези да уважава право лекара на поверљивост у овом смислу.

ПЕТИ принцип

Фармацеут поштује права пацијената на добијање одговарајуће фармацеутске здравствене заштите и омогућава испуњење ових права

Дужности

5.1. Фармацеут је морално одговоран да информише пацијенте о доступности фармацеутске здравствене заштите, пружајући својим пацијентима на пријемчив и разумљив начин прецизне и јасне информације утемељене на научним сазнањима. Фармацеут који се, вођен својом савести, противи обезбеђивању појединих фармацеутских услуга и/или издавању одређених фармацеутских производа, мора да буде спреман да образложи разлоге свог моралног противљења свом претпостављеном, а никако пацијенту.

5.2. Фармацеут се може позвати на свој лични морални став само ако тиме не доводи у опасност здравље и живот пацијента. У случају моралног неслагања фармацеут је дужан да обезбеди континуитет фармацеутске здравствене делатности, те да упути пацијента код другог фармацеута или у другу здравствену установу.

5.3. Фармацеут не сме да напусти радно место док не добије замену.

5.4. У случајевима обуставе рада, затварања или пресељења здравствене установе, пословних трансакција, природних непогода и катастрофа фармацеут је дужан да обезбеди континуирану фармацеутску заштиту пацијената.

5.5. У случају прекида континуитета услуга, када се медицинске базе података о пацијентима упућују у другу здравствену установу, пацијент мора бити информисан и мора дати своју усмену сагласност.

ШЕСТИ принцип

Фармацеут пружа стручне савете и препоруке у професионалном раду уважавајући етичке принципе аутономије и информисане сагласности

Дужности

6.1. Фармацеут је у обавези да поштује аутономију пацијента односно слободу пацијентовог избора као неотуђиво право пацијента у свим ситуацијама које укључују пружање

здравствене заштите, ако се ради о пацијенту који је законски, физички и психички компетентан да самостално одлучује. Фармацеут поштује право пацијента да одабере и/или промени здравствену установу или здравственог радника (фармацеута).

6.2. У професионалном раду приликом издавања лекова на рецепт и/или без рецепта, издавања терапијских паралела и одабира медицинских средстава фармацеут увек настоји да пружи савет и неопходне информације о леку (дозирање, могући нежељени ефекти, интеракције са другим лековима и/или храном, начин чувања лека и друго), као и да провери да ли је ове информације пацијент разумео и запамтио. Чак и у случају да пацијент одбије предложени савет, лек или медицинско средство, фармацеут има моралну обавезу да са пуно такта и стрпљења покуша да објасни пацијенту последице такве одлуке и да предложи алтернативну замену. Пошто је фармацеуту добробит и здравље пацијента прва и основна бригаа, на сваку критику или негодовање пацијента фармацеут неће реаговати, осим ако му његово стручно знање и људско достојанство не налажу да спречи неправилно лечење.

6.3. Фармацеут поштује одлуку добро информисаног пацијента, који самостално и свесно одлучи да одбије лечење или здравствене услуге, само уколико пацијент својом одлуком не угрожава здравље своје породице, околине или треће стране. Последице такве одлуке фармацеут мора пацијенту пажљиво да објасни.

6.4. Фармацеут има обавезу да препозна ситуације када је пацијентово самолечење неприкладно и да га правовремено упути да потражи стручно мишљење лекара.

6.5. Пошто је фармацеут лично одговоран за издавање фармацеутских производа без рецепта, у случају оправдане сумње да ће особа (пацијент) употребити фармацеутски производ на начин који ће штетити њеном здрављу или којим ће довести у опасност свој живот и/или здравље других људи, фармацеут је дужан да таквој особи ускрати издавање производа који се издају без лекарског рецепта.

СЕДМИ принцип

Фармацеут поштује законске прописе, придржава се високих професионалних стандарда и истиче достојанство и часност свог позива

Дужности

7.1. Фармацеут поштује законе, прописе, стандарде добре апотекарске праксе и професионални Кодекс, како у теорији тако и у пракси. Фармацеут се неће ангажовати у делатностима било које врсте које би дискредитовале професију или угрозиле поверење јавности у фармацеутску професију. Обављајући своју делатност, фармацеут мора чувати и интерес здравствене установе у којој ради, уколико тиме не доводи у опасност здравље и живот пацијента.

7.2. Фармацеут не сме да ради у условима било каквог сукоба интереса који ограничавају његову аутономију у доношењу професионалне одлуке и као последицу могу да имају лош квалитет фармацеутске услуге пружене пацијенту.

7.3. Фармацеут не склапа пословне аранжмане са лекарима на начин који би могао да угрози право пацијента на избор апотеке.

7.4. Фармацеут не склапа пословне аранжмане који би могли да угрозе независност фармацеута у доношењу одлука приликом издавања и саветовања.

7.5. И у приватном животу фармацеут мора чувати достојанство свог позива и стога мора избегавати понашање и радње које би нанеле штету његовом личном угледу и интегритету, а тиме и угледу фармацеутске струке и здравствене струке у целини, што укључује и активности на друштвеним мрежама.

ОСМИ принцип

Фармацеут континуирано настоји да обогати своје знање и ниво стручне оспособљености

Дужности

8.1. Фармацеут има етичку обавезу да стално учи и прати стручну литературу усавршавајући своје стручне способности. Фармацеут је дужан да обезбеди да његово знање, вештине и рад буду на високом нивоу квалитетне и савремене апотекарске праксе засноване на доказима.

8.2. Фармацеут је у обавези да континуирано процењује и унапређује своје стручне способности како би могао да пружи што више у погледу обезбеђивања адекватне услуге пацијенту, применом Националног оквира за процену компетенција фармацеута.

8.3. Фармацеут се као ментор ангажује у оспособљавању и едукацији специјализаната, приправника, будућих фармацеута, ђака и студената. Као што постоји обавеза сталног стручног усавршавања, тако постоји и морална обавеза да се властито знање преноси на друге, мање искусне колеге и колеге из других здравствених струка.

8.4. Својим личним примером у раду и понашању искусан фармацеут мора бити узор млађем, мање искусном колеги.

ДЕВЕТИ принцип

Фармацеут сарађује са својим колегама и другим здравственим радницима у циљу постизања максималних резултата у обављању фармацеутске здравствене делатности

Дужности

9.1. Фармацеут уважава квалитете и стручност својих колега и осталих здравствених радника и према свима се односи часно, поштено и колегијално. Ниједним својим чињењем, нечињењем или речју фармацеут не сме нанети директну или индиректну моралну, стручну или материјалну штету свом колеги фармацеуту или другом здравственом раднику.

Имајући у виду право на дискрецију, фармацеут консултује своје колеге или друге здравствене стручњаке у интересу пацијента. Уколико је потребно, фармацеут упућује своје пацијенте другим здравственим стручњацима, изграђујући са њима професионални однос и настојећи да изађе у сусрет потребама пацијената.

9.2. Фармацеут је етички одговоран да реагује на свако некомпетентно или неетичко понашање здравственог радника, а нарочито ако такво понашање има за последицу повреду права и личности пацијента.

ДЕСЕТИ принцип

Фармацеут доприноси систему здравствене заштите и излази у сусрет потребама друштва

Дужности

10.1. Фармацеут подржава све одобрене терапије које су безбедне, ефикасне и засноване на научним доказима.

10.2. Фармацеут учествује у програмима за едукацију грађана у области здравствене заштите и јавног здравља.

10.3. Фармацеут подржава позитивне промене у систему здравствене заштите активним доприносом и учешћем у развоју и модификовању система здравственог осигурања.

10.4. Фармацеут се залаже за рационално трошење средстава здравствене заштите.

10.5. Фармацеут сарађује са својим колегама и другим здравственим радницима, као и са институцијама од јавног значаја и групама које заступају права пацијената, како би промовисали безбедну и ефикасну здравствену заштиту.

10.6. Фармацеут подржава еколошке активности везане за фармацију промовишући безбедно уништавање лекова и медицинских средстава.

ЈЕДНАЕСТИ принцип

Фармацеут активно учествује у испитивањима лекова и медицинских средстава и истраживањима у области савремене фармацеутске праксе

Дужности

11.1. Фармацеут је дужан да у границама своје стручне оспособљености подржава развој науке подупирући у свакој прилици научно-истраживачке пројекте. Фармацеут укључен у биомедицинска истраживања (клиничка испитивања лекова) треба да познаје и поштује захтеве етичких комитета, који су конституисани на прописан начин, као и међународне етичке смернице и упутства за извођење биомедицинских истраживања на људима.

11.2. Приликом планирања и учествовања у истраживањима фармацеутске праксе фармацеут је у обавези да поштује стандарде и принципе добре научне праксе и етичке принципе у истраживању. Ово се односи на учествовање било у улози испитаника било у улози истраживача. Прихватљивим се сматра само учествовање у истраживањима која су добила сагласност релевантног етичког комитета.

11.3. Фармацеут у улози истраживача има обавезу да пружи све потребне информације и објашњења испитаницима, како би испоштовао право испитаника да самостално донесу информисану одлуку да ли желе да учествују у истраживању. Фармацеут у улози испитаника у истраживањима фармацеутске праксе има обавезу да да информисану сагласност.

ДВАНАЕСТИ принцип

Фармацеут не учествује, нити подржава рекламне кампање лекова и/или медицинских средстава, које нису у складу са законским прописима и служе ширењу информација које доводе општу јавност у заблуду

12.1. Фармацеут не учествује, нити подржава оглашавање здравствених услуга, рекламних кампања лекова и/или медицинских средстава, које:

- није у складу са релевантним законским прописима,
- обмањујуће је,
- непримерено је,
- недопустиво према другим носиоцима апотекарске делатности.

Фармацеут је дужан да поштујући законске прописе, осигура да прималац огласне поруке (пацијенти у апотеци, грађани, стручна јавност) добије увек тачне, проверене и потребне информације. Свако учешће или подржавање оглашавања у било ком облику које може да доведе општу јавност у заблуду и/или подстиче на куповину лекова и медицинских средстава, што за последицу може да има њихову прекомерну, непотребну, односно нерационалну употребу, сматра се етички недопустивим.

Обмањујуће оглашавање је оглашавање које:

- на било који начин, укључујући промоцију апотека и запослених у апотеци, обмањује или може да обмањује општу и стручну јавност;
- садржи нејасноће и претеривање;
- користи, или би могло да користи неискуство, неинформисаност, незнање или непознавање области здравља, лекова и медицинских средстава у профитабилне сврхе.

Непримерено оглашавање апотекарске делатности је оглашавање које садржи увредљиве и друге садржаје који су у супротности са Кодексом.

Недопустиво упоређујуће оглашавање апотекарске делатности је оглашавање које наноси штету конкуренцији.

12.2. Сваки облик оглашавања који није у складу са релевантним законским прописима претставља непримерено, обмањујуће или недопустиво упоређујуће оглашавање апотекарске делатности сматра се повредом Кодекса зато што је у супротности са достојанством и угледом фармацеутске професије.

ТРИНАЕСТИ принцип

Фармацеут у границама своје стручне оспособљености комуницира са медијима у циљу пружања објективних и веродостојних информација и сноси одговорност за јавне наступе.

Дужности

13.1. Друштво има право да од фармацеута очекује да обезбеди актуелне, тачне и веродостојне информације и коментаре у вези са темама из области фармацеутске здравствене заштите.

13.2. У свим облицима јавних наступа у медијима и на друштвеним мрежама у којима учествује, фармацеут води рачуна о личном угледу, али штити и углед институције у којој је запослен и интегритет фармацеутске професије у целини. Јавним наступима, према овом Кодексу, сматрају се сви облици плаћених или неплаћених оглашавања здравствених установа, издавања писаних, аудио или видео материјала, интервјуи, коментари у јавним медијима, активности на друштвеним мрежама, као и давање стручних мишљења о лековима и медицинским средствима.

13.3. Када наступа у јавним медијима и друштвеним мрежама било које врсте, фармацеут мора свој наступ осмислити тако да доминира едукативна оријентација, те даје информације утемељене на ваљаним и поузданим научним сазнањима. У јавним наступима било које врсте не смеју се давати информације и/или коментари који би могли на било који начин нанети штету или довести у заблуду примаоца информација (нестручну јавност), или нанети штету, повредити углед и права осталих здравствених радника и здравствених институција. Фармацеут ограничава коментаре и одговоре само на питања која су у надлежности институције у којој ради.

ЧЕТРНАЕСТИ принцип

Фармацеут делује у оквирима дефинисаним Етичким кодексом у складу са дигитализацијом и пратећим унапређењима у домену пружања здравствене услуге

Дужности

14.1. Фармацеут је у обавези да пружи исти квалитет фармацеутске услуге без обзира на то да ли се услуга пружа лицем у лице у просторијама апотеке или на други начин (телефонске консултације, фестивали здравља, трибине, јавни часови итд.).

14.2. У сваком тренутку фармацеут је у обавези да делује у најбољем интересу пацијента и пружи најбољу могућу здравствену заштиту независно од модалитета пружања фармацеутске услуге.

14.3. Фармацеут је у обавези да осигура да поверљивост и интегритет свих информација о пацијентима приликом складиштења, употребе или преноса података о пацијентима буду шифровани да би се спречила могућност приступа било које неовлашћене стране, независно од модалитета пружања фармацеутске услуге. Фармацеут је у обавези да свој кориснички налог (корисничко име и лозинка) на основу којих информатички ресурс спроводи аутентификацију (проверу идентитета корисника) и ауторизацију (проверу права приступа, односно овлашћења корисника) користи само за себе, и има дужност да спречи неовлашћено коришћење својих података.

14.4. Фармацеут је у обавези да у складу са дигитализацијом и унапређењима у области савремене фармацеутске праксе континуирано унапређује дигиталне компетенције у домену дигиталне трансформације дефинисаним Националним оквиром за процену компетенција фармацеута.

Овај Етички кодекс се објављује у „Службеном гласнику Републике Србије“.

Ступањем на снагу овог Етичког кодекса фармацеута Србије престаје да важи Етички кодекс фармацеута Србије („Сл. гласник РС“, бр. 6/2007).

УПУТСТВО ЗА ПРИМЕНУ

Да ли су фармацеути у обавези да поштују Етички кодекс?

Сви фармацеути су дужни да поштују Етички кодекс у складу са Заклетвом фармацеута. Неетичка понашања, као и кршење одредби Етичког кодекса, представљају дисциплински прекршај и подлежу кажњавању.

Ко надзире примену одредби Етичког кодекса?

Примену одредби Етичког кодекса надзиру етички одбори апотекарских установа у јавном и приватном власништву, власници приватних пракси у апотекама приватне праксе и Етички одбор Фармацеутске коморе Србије.

Шта дефинише Етички кодекс фармацеута?

Етичким кодексом утврђују се принципи и дужности фармацеута које фармацеут мора да поштује како у обављању апотекарске дужности, тако и у приватном животу, а све са циљем очувања и унапређења достојанства и угледа апотекарске струке.

Чему служи Етички кодекс?

Етички кодекс представља писани документ који усваја/доноси струковна или професионална асоцијација, удружење (у овом случају комора) са циљем да се јавно прокламују моралне вредности којима фармацеути треба да теже у обављању својих

професионалних задатака у болничкој и/или јавној апотеци. Структуру кодекса чине дужности описане кроз очекивано (пожељно) понашање у одређеним ситуацијама у пракси, било да се ради о интеракцији са пацијентима, грађанима, другим здравственим радницима, сарадницима или међусобно. Поред поменутих ситуација уобичајено најчешће присутних у пракси, дужности наведене у Кодексу се увек примењују на сваку ситуацију која се може догодити у пракси. На овај начин фармацеути су у обавези да испоштују све етичке принципе доследно и у потпуности.

С друге стране, кодекс може бити од значаја и за општу јавност (корисници услуга апотека и пацијенти) да би могли да стекну јасну слику о томе какво понашање фармацеута се сматра прихватљивим и самим тим очекиваним у пракси.